

FÖRORD

UNDER 2016 SLUTFÖRDES två viktiga bokprojekt om samerna och Svenska kyrkan. Först kom »När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och har ännu inte kommit tillbaka«: *Minnesbilder från samernas skoltid*, även kallad nomadskoleboken. Sedan kom vitboken *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi* (i två band). Boken som du nu håller i din hand både sammanfattar forskningsresultat och pekar ut vägar framåt i en försoningsprocess.

Böckerna om Svenska kyrkan och samerna har lyft fram mörka kapitel i svensk historia. Människor som är berörda har fått göra sina röster hörda och historiska övergrepp har dokumenterats.

Varför var det så viktigt att belysa och offentliggöra gamla oförrätter och orättvisor? Det är helt enkelt nödvändigt för att möjliggöra upprättelse och försoning. Smärtan, skammen, självföraktet och vreden är verkliga. De kan inte nonchaleras av en kyrka som vill leva i Jesu Kristi efterföljd. När vi har svikit det samiska folket, har vi också svikit oss själva och Gud.

Vitboksprojektet har sin grund i det försoningsarbete som har pågått mellan Svenska kyrkan och samerna sedan 1990-talet. Den utredning som Kyrkomötet tillsatte 2005 kom att få stor betydelse och ledde till att hearingen Sáagastallamat hölls i Kiruna 2011 med representanter för politiska och kyrkliga delar av det samiska samhället bland deltagarna. Där påtalades behovet av en vitbok.

Den här boken, *Samerna och Svenska kyrkan: Underlag för kyrkligt försoningsarbete*, är vitboksprojektets avslutande skrift. Här finns underlag för samtal om försoning. Detta är ett hittills unikt tillfälle, möjligt att gå förbi eller att gripa tag i och göra något av. Nomadskoleboken och vitboken innebär ett erkännande av Svenska kyr-

kans roll i det historiska förtrycket mot samerna. Vitbokens vetenskapliga resultat sammanfattas i denna bok av historikerna Björn Norlin och David Sjögren. De stora linjerna och sammanhangen skildras på ett sätt som ger forskningsresultaten karaktären av en sammanhållen berättelse. Denna presentation följs av artiklar som kan bilda samtalsunderlag för att vi ska kunna gå vidare med den samlade kunskapen. Den samiske teologen Tore Johnsen skriver om fyra steg i en möjlig försoningsprocess, där just erkännandet av att övergrepp har begåtts utgör det första steget. De nu föreliggande böckerna är alltså inte avslutningen på en försoningsprocess, utan dess första steg. Livsåskådningsforskaren och prästen Carl Reinhold Bråkenhielm använder erfarenheter från religionsmöten för att diskutera hur förhållandet mellan kristen och samisk tradition kan se ut för till exempel samiska ungdomar som konfirmeras i Svenska kyrkan. Ordföranden i Samiska rådet i Svenska kyrkan, Sylvia Sparrock, skriver på ett utmanande sätt om hur det är att som same i dag leva med minnen av övergrepp. Hon betonar nödvändigheten av ett fortsatt synliggörande av samernas kultur och historia, också i form av en sannings- och försoningskommission om statens koloniala relation till samerna. Vi har inte bara att göra med ett förflutet, utan med en levande skatt av erfarenheter och existentiellt grundade vägar att närma sig det heliga liksom det politiska.

Kyrkohistorikern Daniel Lindmark och religionshistorikern Olle Sundström har som redaktörer utfört en mycket stor och gedigen arbetsinsats för hela vitboksprojektet. Å Svenska kyrkans vägnar vill jag tacka alla som bidragit till denna bok.

Det är min stora förhoppning att den ska bli utgångspunkt för samtal och möten i ögonhöjd mellan företrädare för Svenska kyrkan och samer i och utanför kyrkan. Processen från misstro till tillit kräver tid och måste finna sin egen rytm. Detta får dock inte bli en ursäkt för att dra ned på ambitionsnivån. Det behövs en försoningsprocess där förövare är beredda till förändring och villiga att gå alla stegen tillsammans med dem som drabbats, så att dessa kan vara agenter i stället för offer. Vi behöver bygga ömsesidiga, respektfulla och rättvisa relationer. För att försoning ska kunna ske behöver kunskapen om samisk historia och samisk nutid stärkas i Svenska kyrkan och i det svenska samhället. För närvarande ligger kyrkan före staten när det gäller uppgörelsen med en historia av kolonia-

lism, ondska och smärta. Det förpliktar. Därför vill jag uppmana Svenska kyrkans församlingar att arbeta med denna bok och göra dess innehåll till levande kunskap i hela kyrkan.

Uppsala i oktober 2016,
Antje Jackelén
Ärkebiskop i Svenska kyrkan

OVDASÁTNI

2016:s loahpahuvvojedje guokte dehálaš girjeprošeavtta sámiid ja Ruota girku birra. Álggus«*När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och har ännu inte kommit tillbaka*»: *Minnesbilder från samernas skoltid*, gohččoduvvo maid nomádaskuvlagirji. Ja dan manjil vilgesgirji *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi* (guokte girjji). Girjji man dál doalat giedas sihke čeahkkáigeassá dutkanbohtosiid ja cuiggoda geainnuid ovddosguvlui soabadanproseassas.

Girjijt Ruota girku ja sámiid birra leat čalmmustahtán sevdnjes kapihttaliid ruota historjjás. Olbmuide geaidda lea čuohcan leat beassan mitalit ja historjjálaš veahkaválddálašvuodát leat dokumenterejuvvon.

Manne lea nu dehálaš čalmmustahttin ja almmuhit boares vearrodaguid ja vuoiggameahttunvuodaid? Lea dan dihte go lea dárbblaš jus galgá leat vejolaš ásaheapmái ja soabadeapmái. Bávvčas, heahpat, vašši iežas vuostá ja suhttu lea duohta. Ii sáhte badjelgehččot girkus mii háliida eallit Jesu Kristi báhkomiid mielde. Go mii leat beahtán sámi álbmoga, mii leat maid beahtán allaseamet ja lpmila.

Vilgesgirjeprošeavtta vuoddu lea soabadanproseassa mii lea leamaš jođus Ruota girku ja sámiid gaskkas 1990-logu rájis. Guorahallama man Girkočeahkkin nammadii jagis 2005 oáččui mearkkašumi ja dagahii ahte hearing *Ságastallamat* lágiduvvojedje Gironis 2011:s ovddasteddjiiguin mas politihkalaš ja girkolaš oasis sámi servodagas oassálaste. Doppe celkojuvvui dárbu vilgesgirjái.

Dát girji, *Samerna och Svenska kyrkan: Underlag för kyrkligt försöningsarbete*, lea vilgesgirji loahppačálus. Dáppe gávndu vuoddu ságastallamiidda ja soabadeapmái. Dát lea dán rádjái

erenoamáš vejolašvuohta, mii sáhttit badjelgeahččat dan dahje bargagoahtit dáinna. Ja dahkat juoidá das. Nomádaskuvlagirji ja vilgesgirji mearkkaša dovddasteami Ruota girku rollas historjjálaš vealáheamis sámiin. Vilgesgirji dieđalaš bohtosat dán girjiis leat čoahtkáiresson Björn Norlinas ja David Sjögrenas. Stuorra linjjat ja oktavuođat govviduvvojit dakkár vuogi mielde mii addá dutkan-bohtosiidda karaktera ja doallá muiitalusa čoahtkin. Dán ovdabuktima manñil čuvvot artihkkalat mat sáhttet addit ságastallanvuodu vai mii galgat sáhttit joatkit čohkkehuvvon dieđuiguin. Sámi teologa Tore Johnsen čállá njeallje lávkkiid birra vejolaš soabadanproseassas, gos juste dovddasteapmi ahte veahkaválddalašvuodát leat dahkkon lea vuosttaš lávki. Dát girjiit eai leat soabadanproseassa loahpaheapmi, muhto vuosttaš lávki. Eallinoaidnodutki ja báhppa Carl Reinhold Bräkenhielm geavaha vásáhusa oskučoahtkimiin go digaštallá got dilli risttalaš ja sámi árbevieru gaskkas sáhtta leat ovdamearkan sámi nuoraide geat konfirmerejuvvot Ruota girkus. Ságadoalli Sámi rádis Ruota girkus, Sylvia Sparrock, čállá hástaleaddji vuogi mielde got lea eallit otne sápmelažžan muittuiguin veahkaválddalašvuodain. Son deattuha man dárbbalaš lea joatkit čalmmustahttima sámiiid kultuvrras ja historjjás, ja maid duohtavuoda- ja soabadankommišuvnnain stáhta gaskavuodain sámiiide. Ii gullo dušše vássánaigái, muhto lea maid ealli árdna vásáhusaiguin ja eksistensiálalaččat vuodđuduvvon geainnut lahkoniit bassivuoda ja vel politihka.

Girkohistorihkar Daniel Lindmark ja oskuhistorihkar Olle Sundström leaba doaimmaheaddjin bargan stuorra ja dárkilis barggu olles vilgesgirjeproseavttain. Ja Ruota girku bealis mon háliidan giitit buohkaid geat leat leamaš veahkkin dán girjái.

Lea mu stuorra sávaldat ahte dat galgá šaddat vuolggasadji ságastallamiidda ja čoahtkimiidda čalbmeallodagas Ruota girku ovddasteddjiid ja sámiiid gaskkas girkus ja girku olggobealde. Proseassa eahpeluohtámušas luohtámušii ferte gávdnat iežas rytma. Muhto dát goitge ii oačču šaddat sivvan vuolidit áigumušdási. Dárbbahuvvo soabadanproseassa gos veardodahkkit leat gergosat leat ageanttat dan sajis go oaffarat. Mii dárbbahit hukset gutnálaš ja vuoiggalaš oktavuođaid gaskaneaset. Jus galgá leat vejolaš soabadit de máhttu sámi historjjáš ja sámi dálááiggis ferte nannot Ruota girkus ja ruota servodagas. Juste dál girku lea stáhta ovdal mii

guoská čoavdima historjjá kolonialisma, bahávuođa ja bákčasa. Dat geatnegahtta. Danne mon háliidan ávžžuhit Ruota girku searvegottiid bargat dáiinna girjjiin ja sisdoalu dahkat ealli máhttun olles girkus.

Uppsala golggotmánnu 2016,

Antje Jackelén

Earkebisma Ruota girkus

Översättning till nordsamiska av Miliana Baer

ÁVDDÁBÁHKO

Guokta ájnas girjjeprosjevta 2016 jagen álliduvvin sámij ja Svieriga girkko birra. Vuostak almoduváj«*När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och har ännu inte kommit tillbaka*»: Minnesbilder från samernas skoltid, gáhtjodum aj nomádskávlágirjjen. Vielggistjála. *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi* (guovten girjen) maŋŋela almoduváj. Girjje mij la duv giedajn goappátjagá tjoahkki átsádimbáhtusijt ja vuoset tjoavddusijt ávddálijguovlluj sábadusprosessan.

Girje Svieriga girkko ja sámij birra li sierraláhkáj dáttodam gávkas ájgiŋt svieriga histárjân. Ulmutja gudi li guoskadallam li iet-jasa vuojnojt ávddájbuktám ja histárjálasj illastime li dokumenteriduvvam.

Manen lij náv ájnas tjuovgadiŋt ja almodit dálusj verrudágajt ja vierrevuodajt? Állu l dárbulasj tjadádittjat tjuottjáladahttemav ja sábadusáv. Bávtjas, skábmo, iesjbadjelgáhtttjam ja moarre li sáddná. E máhte nuppástuvvat girkkos mij sihtá viessot Jesus Kristusa maŋelttjuovvomin. Gá lip báhtttám sáme álm mugav, de lip aj ieht-jama ja Jubmelav báhtttám.

Vielggistjálaprošjevtan la vuodo sábadusbargon mij la ávdeduvvam Svieriga girkko ja sámij gaskan 1990-lágo rájes. Guoradallam maŋt Girkkotjáhkálvis nammadij 2005 jagen stuorra ájnasvuodav dagáj ja báhtusav vattij Ságaŋtállamat gatjádallam Girunin 2011 jagen ásaduváj ávdástiddij politijkalasj ja girkkolasj ásiŋda sáme sebrudagás oassálasstij siegen. Danna tsuojgoduváj vielggistjállaga dárbbu.

Girjje, *Samerna och Svenska kyrkan: Underlag för kyrkligt försoningsarbete*, le vielggistjálaprošjevta hiejtadahtte álgusvaddem. Girjen gávnnuŋi vuodo ságaŋtállamijda sábadusá birra. Dálátij la

sierralágásj svijmme, máhtteli la guodet jali säbrastallat ja dassta juojddá dahkat. Nomádskávlägirje ja vielggistjála mierkki Svieriga girkko dájma dâbdâstibme histârhâlasj duolmmusin sámij vuosstáj. Vielggistjállaga diedalasj bâhtusa tjoahkkiduvvi dán girjen histârhârijs Björn Norlin ja David Sjögren. Tjoahkkâjgessusa ja aktijvuoda gâvâduvvi vuogijn mij âtsâdimbâhtusijda vaddá tjoahkkâjanedum giehto dâbdddâmerkav. Oahpâsmuhttem duoddiduvvá artihkkalijs ma máhtti sâgastallamvuodojt dahkat joarkátjit tjoahkkidum die-dujn. Sáme teologa Tore Johnsen tjállá nielje lávke birra máhtteli sâbadusprosessan, gânnâ jur dâbdâstibme ahte illastime li dagâdum la vuostasj lávкке. Álediddje girje älla de sâbadusprosessâ hiejttem, ájnat dan vuostasj lávкке. Iellemvuojnnoâtsâdiddje ja härrá Carl Reinhold Brâkenhielm adná máhtalgisvuodajt jáhkkudakgâvna-dimijs sâgastalâtjit gâktu vijor ristagis ja sâme árbbedâhe máhttâ vuojnnot buojkulvissan sâme nuorajda gudi skallujlâhki Svieriga girkkon. Svieriga girkko Sáme ráde âvddâulmusj, Sylvia Sparrock, bâdtji tjállá gâktu uddni l sâbmen viessot báhádagoj mujtó. Dâttot sámij kultuvra ja histârhâ tjalmostahttema dârbulasjvuodav âvddâ-lijguovlluj, aj sadnesvuohta- ja sâbaduskommisjâvnâ hámen stâhta kolonialalasj gasskavuoda birra sámijda. Ij la val vâseâjggijn barg-gat, ájnat máhtalgisvuodaj viesso divrrudagâjn ja eksistensalasj vuododum vuogij lahkanit ájlisvuohtaj ja mij politijkkaj guosská.

Girkkohistârhâjâr Daniel Lindmark ja jáhkkudakhistârhâjâr Olle Sundström libá dâjmadiddjen ällidam sieldes stuorra ja váttugis bargov älles vielggistjâlaprosjâktaj. Svieriga girkko âvdâs sidáv giijt-et gâjkajt gudi li oassâlasstám dán girjjâj.

Dârvustaláv girje sjaddá vuodon jábdddâsasj sâgastallamijda ja gâvnamimijda Svieriga girkko âvdâstiddij ja sámij gaskan girkkon ja girkko älggolin. Prosâssa gâddemis âskeldibmâj rávkká guhka ájgev ja hähttu ietjas valludagâv gâvnnat. Svahkastibmen gâjt ij oattjo sjaddat nievredittjat rahtjalisvuohtamierev. Sâbadusprosâssa l dârbulasj gânnâ illastiddje li miellusa rievddadibmâj ja geduga umasslágâsj dagojt dahkat aktan dejvadalâdum ulmuttij, vaj máhtti dâjmalattjan sadjâj gâ dejvadalâdum ulmutjin. Dârbahip vuododit gasskasasj, gudnelasj ja rievtes gasskavuodajt. Ällidittjat sâbadusâv de l dârbulasj máhttudahka sâme histârhâ ja sâme dálâsjâjge birra Svieriga girkkon ja svieriga sebrudagân nannoduvvá. Girkko l dálâ stâhta âvddâlattjan kolonialisma, bahâvuoda ja bâktjasa histârhâ

såbadusá gáktuj. Válggogisvuohtan la. Danen sidáv bádjtjit Svieriga
girkko tjoaggulvisájt dájna girjijn barggat ja dahkat dan sisanov
viesso máhttudahkan álles girkkon.

Uppsala gålgådismánon 2016,
Antje Jackelén
Oajvvebiskåhppå Svieriga girkkon

Översättning till lulesamiska av Barbro Lundholm

ÅVTEBAAKOE

Jaepien 2016 göökte vihkeles gærjaprosjekth galkhin saemiej jïh Svïenske gærhkoen bïjre. Voestes dihte gærja »När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och har ännu inte kommit tillbaka«: *Minnesbilder från samernas skoltid*, maam aaj gohtje nomadskoleboken. Dan mænngan dihte veelkesgærja *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi* (daan leah göökte gærjah). Gærjam maam daelie gïetesne åtnah dovne dejtje dotkemeilleldahkide ektede jïh baalhkam åvtese vuesehte guktie måahtadimmine barkedh.

Gærjah Svïenske gærhkoen jïh saemiej bïjre jemhkelds kapihtelh svïenske histovrijisnie vuesiehtamme. Almetjh mej bïjre åådtjeme soptsestidh jïh historijken meadtam daelie bæjhkoehtamme.

Man åvteste dellie vihkeles orreme bâeries meadtide jïh ovreaktoem vuesiehtidh jïh bæjhkoehtidh? Daate joekoen daerpies jïh nuepiem åadtjodh reaktam darjodh jïh måahtadidh. Vaejvie, skaamoe, jïjtjemse ålkoestidh jïh sikne leah saetniesvoeth mejtje almetjh domteme. Ij leah gærhkoe, mij Jesus Kristusisnie mænngan aaj sæjhta jieledh, destie maahta aaparidh. Gosse saemien almetjidie beahteme aaj jïjtjemse jïh Jupmelem beahteme.

Veelkesgærjaprosjekten maadtoe dehtie måahtadimmiebar-koste mij svïenske gærhkoen jïh saemiej gaskem 1990-jaepine jåh-teme. Goerehtalleme mejtje Gærhkoetjåanghkie 2005 nammoehhti joekoen vihkeles sjïditi gosse Gironisnie 2011 govlehtallin dennie Ságastallamat soptsestallemisnie jïh gusnie politihken jïh gærhkoen saadthalmetjh saemien seabradahkeste meatan. Desnie vuesiehtin man daerpies aktine veelkesgærjine.

Daate gærja, *Samerna och Svenska kyrkan: Underlag för kyrkligt försoningsarbete*, veelkesgærjan minngemes tjaalege. Daestie

maadtoem åådtje gosse soptsestalledh jîh maahtadidh. Daan raajan daate joekoen, nuepie aaparidh vuj dâastoehtidh jîh mejnie dejnie darjodh. Nomadskoleboken jîh veelkesgærja Svïenske gærhkoen sijjiem histovrijisnie vuesehte guktie saemiej vuestie dâåsverin. Veelkesgærjan dotkemes illeldahkh historihkere Björn Norlin jîh David Sjögren daennie gærjesne ektede. Dah guhkies raajesh jîh ektiedimmieh soptsesuvvieh nemhtie guktie dotkemeilleldahkh akte aktanadteme soptsese sjædta. Dæjnie gærjine sÿhtebe æh-piedehtedh dejtie artihkelidie mejtie maadtosne maehtieh årrodh gosse soptsestalledh guktie maehtedh evtiedidh dejnie tjængkhies maahtojne. Dîhte saemien teolååke Tore Johnsen njieljie silli bijre tjaala mejnie gåarede barkedh gosse maahtadidh, gusnie mead-toem, maam dorjeme jååhkesje, *dîhte voestes sille. Eah leah daah gærjah maahtadimmiebarkoem gelkieh, badth daan barkoen voestes sille. Jielemevåajnoen dotkije jîh hearra Carl Reinhold Bråkenhielm daajroem religiovnentjåanghkoste provhkoen gosse digkede guktie kristeles jîh saemiej vuekiej gaskem vååjnoe gosse kanne dejtie saemien noeride lohkehtahta mah Svïenske gærhkosne edtjiej skyl-ledh.*

Saemien raerien åvtehke Svïenske gærhkosne Sylvia Sparrock, haasta tjaala guktie daan biejjien saemine årrodh jîh gaajhki mojhtesigujmie meadtaj bijre jieleddh. Tjïelkeste guktie ennje daerpies saemien kultuvrem jîh histovrijem vuesiehtidh, aaj dovne akten saetnies- jîh maahtadimmiekommissjovnesne dan staaten koloniaale relasjovnen bijre saemide. Ibie barre utnieh darjodh dejnie mejnie dovletijistie, badth jielije vâarhkojne daajroste jîh damtemes, existentielle staake baalkah guktie æjliesvoetese jîh dovne politihkese geatskanidh.

Gærhkoehistovrihkere Daniel Lindmark jîh religiovnehistorihkere Olle Sundström stoere jîh åajvoeh barkoem redaktöörine abpe veelkesgærjaprosjektine dorjeme. Svïenske gærhkoen åvteste sÿjhtem gaajhkesidie gijhtedh giëh meatan orreme daam gærjam buektiehtidh.

Mov lea hâhkoe daate gærja edtja aalkoe årrodh, gosse Svïenske gærhkoe jîh saemieh gaskemsh soptsestellieh jîh tjångkhkenieh dovne gærhkosne jîh dan ålkolen. Barkoe sohtehtimmeste jîh jearsoesvoetese, disse buerie astoe daerpies mij jÿjtse voejngem tjuaara gaavnedh. Læjhkan ij dîhte edtjh barkoem dæjnie siesssestalledh.

Maahtadimmiebarkoe daerpies gusnie meadtekhk sijhtieh jar-kesidh jih dejugumie ektine gieh vaajveme sijhtieh vaedtsedh, guktie dah maehtieh haaioehkinie aarrodh vaajvijinie avteste. Daarpesjibie aktanidh, sinsitniem aakedh jih riekted ektiedimmieh tseegkedh. Jis edtja buektiehtidh maahtadidh dellie maahtoe saemien histovrijen jih saemien daaletje tijjen bijre daerpies naennoestidh dovne Svienke gaerhkosne jih svienske seabradahkesne. Daan gahekese gaerhkoe staaten evtiebisnie gosse histovrijen laajkoem edtja stae-riedidh, kolonialismem, gosse laantem gyrrerdin, saknoem jih vaejviem. Dellie tjura tjaelloestidh. Dannasinie sijhtem Svienke gaerhkoen aalmegidie haestedh daejnie gaerjine barkedh jih daan sisvegem jielije maahtose darjodh abpe gaerhkosne.

Uppsala dan golken 2016,
Antje Jackelén
Erkebispe Svienke gaerhkosne

Översättning till sydsamiska av Sig-Britt Persson och Karin Rensberg-Ripa